

OPODATKOWANIE POCHODNYCH INSTRUMENTÓW FINANSOWYCH

Mateusz Lewandowski

OPODATKOWANIE POCHODNYCH INSTRUMENTÓW FINANSOWYCH

Mateusz Lewandowski

Zamów książkę w księgarni internetowej

proinfo.pl
księgarnia internetowa

SERIA **MONOGRAFIE**

Stan prawny na 1 czerwca 2023 r.

Recenzent

Dr hab. Marcin Jamroży, prof. SGH

Wydawca

Grzegorz Jarecki

Redaktor prowadzący

Paulina Staniszevska-Chudzik

Opracowanie redakcyjne

Katarzyna Świerk-Bożek

Projekt okładek serii

Wojtek Janikowski, Przemek Dębowski

prawolubni[♥]

Ta książka jest wspólnym dziełem twórcy i wydawcy. Prosimy, byś przestrzegał przysługujących im praw. Książkę możesz udostępnić osobom bliskim lub osobiście znanym, ale nie publikuj jej w internecie. Jeśli cytujesz fragmenty, nie zmieniaj ich treści i koniecznie zaznacz, czyje to dzieło. A jeśli musisz skopiować część, rób to jedynie na użytek osobisty.

Szanujemy prawo i własność

Więcej na www.legalnakultura.pl

Polska Izba Książki

© Copyright by Wolters Kluwer Polska Sp. z o.o., 2023

ISBN 978-83-8328-807-9

ISSN 1897-4392

Wolters Kluwer Polska Sp. z o.o.

Dział Praw Autorskich

01-208 Warszawa, ul. Przyokopowa 33

tel. 728 313 462

e-mail: PL-ksiazki@wolterskluwer.com

księgarnia internetowa www.profinfo.pl

SPIS TREŚCI

Wykaz skrótów	13
Wstęp	17
Rozdział I	
Pochodne instrumenty finansowe	31
1. Geneza pochodnych instrumentów finansowych	31
2. Pochodne instrumenty finansowe i prawa pochodne w polskim prawodawstwie	34
3. Pojęcie instrumentu finansowego	44
3.1. Uwagi wstępne	44
3.2. Papiery wartościowe.....	45
3.3. Inne niż papiery wartościowe instrumenty finansowe, pochodny instrument finansowy	49
4. Funkcje pochodnych instrumentów finansowych	60
4.1. Funkcja zabezpieczająca (<i>hedging</i>)	60
4.2. Funkcja spekulacyjna.....	61
4.3. Arbitraż.....	62
5. Obrót pochodnymi instrumentami finansowymi	63
6. Rola izby rozliczeniowej	65
7. Rodzaje pochodnych instrumentów finansowych	67
7.1. Uwagi wstępne	67
7.2. Kontrakty terminowe	71
7.2.1. Uwagi wstępne	71
7.2.2. Forward	72
7.2.3. Futures.....	74
7.2.4. Forward rate agreement.....	75

7.2.5. Kontrakty na różnicę	77
7.3. Opcja	77
7.4. Swap.....	81
7.5. Instrumenty pochodne dotyczące przenoszenia ryzyka kredytowego	85
7.6. Podobieństwo umów pochodnych instrumentów finansowych do innych rodzajów umów	87

Rozdział II

Opodatkowanie pochodnych instrumentów finansowych podatkiem dochodowym od osób fizycznych	91
1. Pojęcie pochodnych instrumentów finansowych na gruncie ustawy o podatku dochodowym od osób fizycznych	91
2. Jurysdykcja podatkowa	94
2.1. Uwagi wstępne	94
2.2. Ograniczony i nieograniczony obowiązek podatkowy....	94
2.3. Zasady ustalania jurysdykcji podatkowej w kontekście dochodów uzyskanych z pochodnych instrumentów finansowych	95
2.4. Znaczenie miejsca położenia źródła przychodów	97
3. Model opodatkowania	101
3.1. Opodatkowanie dochodów wskazanych w art. 30b u.p.d.o.f.	101
3.2. Moment uzyskania przychodu	104
3.3. Wpływ wykonania instrumentu pochodnego przez dostawę lub przez rozliczenie pieniężne na zasady opodatkowania	108
3.3.1. Uwagi wstępne	108
3.3.2. Opodatkowanie pochodnych instrumentów finansowych wykonywanych przez dostawę na zasadach ogólnych	108
3.3.3. Opodatkowanie pochodnych instrumentów finansowych wykonywanych przez dostawę na zasadach przewidzianych dla pochodnych instrumentów finansowych	112

3.4. Pochodne instrumenty finansowe jako świadczenia o charakterze podobnym do gwarancji i poręczeń	117
3.5. Zwolnienie od podatku zamiany pochodnych instrumentów finansowych	122
4. Koszty uzyskania przychodów w transakcjach związanych z pochodnymi instrumentami finansowymi	122
4.1. Przesłanki umożliwiające uwzględnienie kosztów uzyskania przychodu	122
4.2. Wydatki związane z nabyciem pochodnych instrumentów finansowych	127
4.3. Uwzględnianie kosztów uzyskania przychodu w ramach działalności spekulacyjnej	130
4.4. Ujemny wynik transakcji jako koszt uzyskania przychodu	134
5. Opodatkowanie świadczeń uzyskanych w wyniku realizacji pracowniczego programu motywacyjnego	138
5.1. Istota pracowniczych programów motywacyjnych	138
5.2. Mechanizm pochodnych instrumentów finansowych stosowany w pracowniczych programach motywacyjnych.....	140
5.3. Przepisanie przychodów z pracowniczych programów motywacyjnych do odpowiedniego źródła przychodów	145
5.4. Moment powstania obowiązku podatkowego	148
5.5. Zmiany w zakresie opodatkowania dochodów z pracowniczych programów motywacyjnych.....	152
6. Opodatkowanie pochodnych instrumentów finansowych związanych z prowadzeniem działalności gospodarczej	161

Rozdział III

Opodatkowanie pochodnych instrumentów finansowych podatkiem dochodowym od osób prawnych	177
1. Pojęcie pochodnych instrumentów finansowych na gruncie ustawy o podatku dochodowym od osób prawnych	177
2. Jurysdykcja podatkowa	179
3. Model opodatkowania	179

3.1. Przedmiot opodatkowania w podatku dochodowym od osób prawnych	179
3.2. Przychody z zysków kapitałowych	182
3.3. Moment uzyskania przychodu	188
3.4. Wpływ wykonania instrumentu pochodnego przez dostawę lub przez rozliczenie pieniężne na zasady opodatkowania	189
3.5. Pochodne instrumenty finansowe jako świadczenia o charakterze podobnym do gwarancji i poręczeń	189
3.6. Pochodne instrumenty finansowe dotyczące przenoszenia ryzyka niewypłacalności dłużnika	189
4. Koszty uzyskania przychodów w transakcjach związanych z pochodnymi instrumentami finansowymi	190
4.1. Przesłanki umożliwiające uwzględnienie kosztów uzyskania przychodu	190
4.2. Wydatki związane z nabyciem pochodnych instrumentów finansowych	192
4.3. Uwzględnianie kosztów uzyskania przychodu w ramach działalności spekulacyjnej	192
4.4. Ujemny wynik transakcji jako koszt uzyskania przychodu	192
4.5. Koszty finansowania dłużnego	193
4.5.1. Przeciwdziałanie praktykom unikania opodatkowania	193
4.5.2. Pojęcie kosztów finansowania dłużnego	194
4.5.3. Wyłączenie stosowania przepisów o kosztach finansowania dłużnego względem przedsiębiorstw finansowych	199
4.5.4. Zabezpieczenie zobowiązań za pomocą pochodnych instrumentów finansowych	200
4.5.5. Koszty zabezpieczenia kredytu bądź pożyczki wykorzystywanych do sfinansowania długoterminowego projektu z zakresu infrastruktury publicznej	207
5. Działania przeciwdziałające wykorzystywaniu przez podatników transgranicznych struktur hybrydowych	209

5.1. Działania podejmowane przez państwa członkowskie Unii Europejskiej.....	209
5.2. Optymalizacje podatkowe wykorzystujące instrumenty hybrydowe	210
5.3. Struktury hybrydowe.....	213
5.4. Instrument finansowy i hybrydowy instrument finansowy.....	214
5.5. Rozbieżności w kwalifikacji struktur hybrydowych	216
5.6. Konsekwencje wykorzystywania mechanizmu instrumentów hybrydowych.....	219

Rozdział IV

Opodatkowanie pochodnych instrumentów finansowych innymi podatkami.....	227
1. Opodatkowanie pochodnych instrumentów finansowych podatkiem od towarów i usług.....	227
1.1. Zakres opodatkowania	227
1.1.1. Wpływ wykonania instrumentu pochodnego przez dostawę lub przez rozliczenie pieniężne na zasady opodatkowania	227
1.1.2. Zawarcie umowy.....	230
1.1.3. Przeniesienie wierzytelności.....	237
1.2. Podatnik podatku od towarów i usług.....	241
1.3. Zwolnienie z podatku od towarów i usług	246
1.3.1. Uwagi wstępne	246
1.3.2. Instrumenty finansowe i papiery wartościowe	250
1.3.3. Waluty	261
1.3.4. Zabezpieczenia transakcji finansowych.....	262
1.3.5. Złoto inwestycyjne.....	263
1.3.6. Możliwość zrezygnowania ze zwolnienia z podatku	267
2. Opodatkowanie pochodnych instrumentów finansowych podatkiem od czynności cywilnoprawnych.....	268
2.1. Zakres przedmiotowy opodatkowania pochodnych instrumentów finansowych podatkiem od czynności cywilnoprawnych	268
2.2. Miejsce wykonywania prawa majątkowego	274

2.3. Podstawa opodatkowania	278
2.4. Zwolnienie z opodatkowania pochodnych instrumentów finansowych	280
3. Opodatkowanie pochodnych instrumentów finansowych podatkiem od spadków i darowizn	289
3.1. Zakres przedmiotowy opodatkowania pochodnych instrumentów finansowych podatkiem od spadków i darowizn	289
3.2. Miejsce wykonywania prawa majątkowego	291
3.3. Podstawa opodatkowania	292
Wnioski	293
Bibliografia	301
Akty prawne	315
Orzecznictwo	321
Stanowiska organów skarbowych	331
Inne materiały	337

WSTĘP

Przedmiotem opracowania jest problematyka opodatkowania pochodnych instrumentów finansowych. Analizie poddano zasady opodatkowania przewidziane w: podatku dochodowym od osób fizycznych, podatku dochodowym od osób prawnych, podatku od towarów i usług, podatku od czynności cywilnoprawnych oraz podatku od spadków i darowizn.

Prezentowana monografia, w przekonaniu autora, dotyczy tematyki istotnej i doniosłej dla nauki prawa podatkowego oraz praktyki jego stosowania. W Polsce liczba transakcji, których przedmiotem są pochodne instrumenty finansowe, jest znacząca. Według najbardziej aktualnych badań przeprowadzanych przez Narodowy Bank Polski w kwietniu 2022 r. średnie dzienne obroty tylko na krajowym rynku walutowym obejmującym transakcje opcyjne, forward i swap wyniosły 9890 mln USD¹. Ich istotny wpływ na gospodarkę był szczególnie widoczny w Stanach Zjednoczonych oraz państwach Europy Zachodniej podczas kryzysu gospodarczego lat 2007–2009.

Praktyka obrotu instrumentami finansowymi najczęściej zdecydowanie wyprzedza obowiązujące w tym zakresie regulacje prawne. Często także regulacje prawa prywatnego i prawa rynku kapitałowego odnoszące się bezpośrednio do instrumentów finansowych, w tym zwłaszcza pochodnych instrumentów finansowych, wyprzedzają te, które stanowią

---

¹ Narodowy Bank Polski, *Wyniki badania obrotów w kwietniu 2022 r. na rynku walutowym i rynku pozagiełdowych instrumentów pochodnych w Polsce*, 2022, s. 5, <https://www.nbp.pl/systemfinansowy/Polska2022.pdf> (dostęp: 15.02.2023 r.).

o ich opodatkowaniu. Nie sposób oprzeć się wrażeniu, że ustawodawca, kształtując przepisy podatkowe dotyczące instrumentów finansowych, koncentruje się przede wszystkim na papierach wartościowych, a nie na samych instrumentach pochodnych. Pierwsze związane są przede wszystkim z prawem spółek handlowych, drugie z prawem rynku kapitałowego. W doktrynie wskazuje się, że utożsamianie ze sobą tych dwóch pojęć staje się przyczyną sprzeczności w nauce i praktyce prawniczej². Instrument finansowy stanowi bowiem zbyt ogólne pojęcie, aby możliwe było sprowadzenie go do jednej definicji i jednego sposobu opodatkowania.

W konsekwencji regulacje stanowiące o pochodnych instrumentach finansowych wywołują daleko idące rozbieżności w zakresie ich wykładni. Dość wskazać na wątpliwości w rozgraniczeniu względem siebie pojęcia pochodnego instrumentu finansowego i prawa pochodnego, kwalifikacji celu zawieranych w praktyce umów pochodnych instrumentów finansowych czy pojęcia poszczególnych rodzajów instrumentów pochodnych. Wątpliwości w tym zakresie siłą rzeczy rzutują na związane z nimi zagadnienia prawnopodatkowe. Na gruncie podatków dochodowych dotyczą one przede wszystkim: problematyki ustalenia momentu uzyskania przychodu, wpływu sposobu wykonania instrumentu pochodnego na zasady opodatkowania dochodu, prawidłowej kwalifikacji kosztów uzyskania przychodu związanych z zawieraniem umów pochodnych instrumentów finansowych, opodatkowania pracowniczych programów motywacyjnych czy też ustalenia zakresu, w którym odpłatne zbycie oraz realizacja praw wynikających z pochodnych instrumentów finansowych następuje w wykonywaniu działalności gospodarczej. Nie mniej problematyczne wydają się kwestie związane z ustaleniem podstawy opodatkowania i zwolnień dotyczących instrumentów pochodnych w podatku od towarów i usług, podatku od czynności cywilnoprawnych czy podatku od spadków i darowizn.

Problemy te często związane są z brakiem normatywnych regulacji, które w wystarczający sposób określałyby model opodatkowania in-

---

² M. Lemonnier, *Europejskie modele instrumentów finansowych*, Warszawa 2017, s. 16.

Rozdział I

POCHODNE INSTRUMENTY FINANSOWE

1. Geneza pochodnych instrumentów finansowych

Pochodne instrumenty finansowe są prawem majątkowym powstałym na podstawie umowy, którego wartość uzależniona jest od zmiennego w czasie instrumentu bazowego. Są wykonywane w określonym momencie w przyszłości przez dostawę albo rozliczenie pieniężne. W ciągu ostatnich kilkudziesięciu lat coraz bardziej zyskują one na popularności.

Umowy, które dzisiaj byłyby nazwane pochodnymi instrumentami finansowymi nie są jednak wynalazkiem współczesnym. Jedne z pierwszych wzmianek o tych instrumentach związane są z postacią Talesa z Miletu, który wykorzystywał je dla osiągnięcia zysków, przewidując popyt na prasy do wyciskania oliwy z oliwek¹. Zastosowanie pochodnych instrumentów finansowych na szerszą skalę było jednak możliwe od czasów powstania giełdy w Londynie, tulipanowej gorączki w Holandii czy też obrotu tzw. kwitami ryżowymi w Japonii².

---

¹ Arystoteles, *Polityka*, przeł. L. Piotrowicz, Warszawa 2002, s. 41 i n.

² Zob. R.E. Whaley, *Derivatives: Markets, Valuation, and Risk Management*, New Jersey 2006, s. 12; E. Wiśniewska, *Giełdowe instrumenty pochodne*, Warszawa 2007, s. 9; T. Nieborak, *Tulipanomania – historyczne aspekty wykorzystywania instrumentów pochodnych*, „Rynek Terminowy” 2004/2, s. 100–110.

Przede wszystkim jednak początki znanego współcześnie obrotu pochodnymi instrumentami finansowymi sięgają pierwszej połowy XIX w. Po raz pierwszy w sposób zorganizowany zaczęli je wykorzystywać tzw. kupcy rzeczni w Stanach Zjednoczonych. Na przełomie jesieni i zimy mogli oni otrzymać od farmerów kukurydzę, którą następnie handlowali. Zanim jednak do tego doszło, kukurydza musiała uzyskać odpowiednią wilgotność, a sam jej transport możliwy był dopiero wiosną, kiedy rzeki nie były pokryte warstwą lodu. Długotrwałe magazynowanie towaru obciążało kupców ryzykiem zmiany cen towaru zakupionego jesienią, który miał zostać sprzedany dopiero wiosną. Starając się je zminimalizować, zawierali oni z przetwórcami umowy na dostawy zboża po cenie ustalonej z góry³. Zawierane przez nich umowy mogłyby zostać nazwane dzisiaj kontraktami forward.

Stosowanie tego rodzaju umów wiązało się jednak z pewnymi niedogodnościami. W przeciwieństwie bowiem do współcześnie zawieranych w ramach obrotu zorganizowanego kontraktów, nie były one standaryzowane, a ich strony nie zawsze wywiązywały się ze swoich zobowiązań. Problemy te zostały rozwiązane poprzez utworzenie w 1848 r. giełdy w Chicago (Chicago Board of Trade), na której handel zbożem był sformalizowany. Zawierane na niej umowy były standaryzowane, co umożliwiło masowy obrót instrumentami i przyczyniło się do wzrostu ich popularności. Musiały one z góry określać jakość, ilość, czas i miejsce dostawy towaru. Sama jego wycena była jednak zmienna. Umowy te były nazywane kontraktami na przybycie (*to-arrive contract*). Następnie zauważono, że możliwy jest obrót kontraktami terminowymi, co pozwalało nie tylko na zabezpieczenie się przed spadkiem lub wzrostem cen towarów, ale mogło być także alternatywą dla handlu zbożem samym w sobie⁴.

Obrót pochodnymi instrumentami finansowymi okazał się jedną z przyczyn kryzysu finansowego zapoczątkowanego 13.05.1927 r. Doprowadził on nie tylko do spadku ich popularności, ale nawet całkowitego ich

---

³ *Transakcje futures mają 120 lat*, „Prawo i Gospodarka”, dodatek „Gospodarka” z 6.02.1998 r., s. 9.

⁴ J.C. Hull, *Options, futures and other derivatives*, Boston 2012, s. 2.

zakazania w niektórych państwach (np. w Republice Federalnej Niemiec, gdzie ich stosowanie uznawano za nielegalne do 1970 r.)⁵.

Do 1972 r. przedmiotem obrotu były jedynie kontrakty futures, których instrumentem bazowym była cena towarów rolnych, spożywczych lub przemysłowych. W późniejszym czasie popularność zaczęły zyskiwać finansowe kontrakty pochodne oparte na wycenie indeksów giełdowych, stopach procentowych i kursach walutowych⁶. Transakcje, które początkowo dotyczyły wyłącznie rynku produktów rolnych, zaczęły być wykorzystywane na globalną skalę przez instytucje finansowe, których działalność była obciążona coraz większym ryzykiem⁷. Wzrost popularności pochodnych instrumentów finansowych był związany z potrzebą zabezpieczenia się przed ryzykiem zmienności cen określonych towarów, wskaźników czy nawet warunków pogodowych⁸. Zjawisko to było szczególnie odczuwalne po upadku systemu z Bretton Woods i uwolnienia kursów walutowych⁹. Zdarzenia te stanowiły swoisty katalizator procesu wprowadzania kolejnych innowacji finansowych, jakimi wówczas okazały się, stosowane na szeroką skalę, pochodne instrumenty finansowe¹⁰. Umożliwiały one nie tylko przenoszenie ryzyka na podmioty zewnętrzne, ale także zaczęły być wykorzystywane w celach czysto spekulacyjnych¹¹.

---

⁵ S. Ciarkowski, *Prawa pochodne jako papiery wartościowe*, „Prawo Papierów Wartościowych” 2001/4, 2001, s. 19–20.

⁶ F.J. Fabozzi, F.G. Modigliani, F.J. Jones, *Financial Futures Markets [w:] Foundations of financial markets and institutions*, red. F.J. Fabozzi, F. Modigliani, F.J. Jones, Harlow 2014, s. 542 i n.

⁷ M. Puławski, *Financial futures – nowa forma operacji na międzynarodowym rynku finansowym*, cz. I, „Handel Zagraniczny” 1986/4–5, s. 23; M.J. Golecki, *Kilka uwag na temat genezy giełdowego kontraktu opcyjnego*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 2002/4, s. 220–221.

⁸ Z. Czekał, *Derywaty pogodowe jako instrument zarządzania ryzykiem pogodowym*, „Ruch Prawniczy Ekonomiczny i Socjologiczny” 2016/1, s. 217 i n.

⁹ G.F. Peery, *The Post-Reform Guide to Derivatives and Futures*, Hoboken, New Jersey 2012, s. 269.

¹⁰ M. Puławski, *Financial...*, s. 23.

¹¹ J. Grzywacz, *Finansowe instrumenty pochodne*, Warszawa 2009, s. 95.

Z uwagi na fakt, że amerykańskie giełdy jako pierwsze rozwinęły publiczny obrót pochodnymi instrumentami finansowymi, to one zdominowały ten rynek na początku lat 80. XX w.¹², wykorzystując złagodzenie dość restrykcyjnego prawa pochodzącego jeszcze z czasów pokryzysowych¹³. Widząc wzrost zainteresowania tego rodzaju kontraktami, giełdy pozostałych państw zaczęły umożliwiać obrót nimi również na swoim rynku¹⁴. Od 1973 r. zaczęto także opracowywać kolejne sposoby wyceny poszczególnych rodzajów pochodnych instrumentów finansowych. Wtedy również obrót instrumentami pochodnymi został wprowadzony do obrotu publicznego na giełdzie Chicago Board Option Exchange, utworzonej przez Chicago Board of Trade¹⁵.

Obecnie trudno jest uznać pochodne instrumenty finansowe za innowację na rynku finansowym, choć z całą pewnością wykorzystywane są one najczęściej jedynie przez profesjonalne podmioty gospodarcze. We współczesnej literaturze amerykańskiej pochodny instrument finansowy definiowany jest jako umowa między dwiema stronami, wykonywana przez dostawę określonych dóbr lub rozliczenie pieniężne, których wysokość zależy od ukształtowania się danego instrumentu bazowego we wskazanym czasie¹⁶.

2. Pochodne instrumenty finansowe i prawa pochodne w polskim prawodawstwie

W polskim ustawodawstwie na legalną definicję pochodnych instrumentów finansowych należało czekać aż do lat 90. XX w., choć ich

---

¹² J.C. Hull, *Options...*, s. 2.

¹³ G. Poitras, *Risk Management, Speculation, and Derivative Securities*, Burnaby 2001, s. 42 i n.

¹⁴ F.S. Mishkin, S.G. Eakins, *Financial Markets and Institutions*, Harlow 2018, s. 622; M. Puławski, *Financjal...*, s. 23–24.

¹⁵ A. Napiórkowski, *Charakterystyka, wycena i zastosowanie wybranych opcji egzotycznych*, Warszawa 2002, s. 6.

¹⁶ A.N. Rechtschaffen, *Capital Markets, Derivatives and the Law. Second edition. Evolution After Crisis*, New York 2014, s. 51; Y. Keinan, *United States Federal Taxation of Derivatives: One Way or Many?*, „The Tax Lawyer” 2007/61, s. 87.

istnienie prawodawca dostrzegał już znacznie wcześniej. Warto wskazać na art. 611 rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z 27.10.1933 r. – Kodeks zobowiązań¹⁷, który stanowił o umowach o dostawę towarów lub papierów wartościowych, w których strony wyłączały rzeczywiste spełnienie wzajemnych świadczeń, a tylko jedna lub druga strona obowiązana była zapłacić różnicę między umówioną ceną sprzedaży a ceną rynkową w czasie wykonania umowy. Kontrakty te, jak wskazywano w ówczesnej literaturze, dotyczyły „interesów dyferencyjnych” albo „interesów różniczkowych”¹⁸. O umowach „obliczonych tylko na różnicę cen” stanowił także art. 40 § 2 rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z 24.10.1934 r. – Prawo upadłościowe¹⁹.

W okresie Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej obrót pochodnymi instrumentami finansowymi na rynku zorganizowanym był niemożliwy, ponieważ władze nie były zainteresowane jego tworzeniem. Dekretem z 21.09.1950 r. o Państwowej Inspekcji Handlowej²⁰ uchylono rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z 28.12.1924 r. o organizacji giełd²¹ znosząc tym samym całe polskie prawo giełdowe. W systemie gospodarki centralnie sterowanej nie mogło być również mowy o szerszym zastosowaniu tych instrumentów na rynku prywatnym.

Po raz pierwszy po transformacji ustrojowej i gospodarczej pojęcie instrumentów pochodnych, transakcji typu futures i opcji pojawiło się w polskim prawodawstwie w Układzie Europejskim ustanawiającym stowarzyszenie między Rzeczpospolitą Polską, z jednej strony, a Wspólnotami Europejskimi i ich Państwami Członkowskimi, z drugiej strony, sporządzonym w Brukseli 16.12.1991 r.²² W tym czasie obowiązywała już legalna definicja papieru wartościowego stworzona na potrzeby jego publicznego obrotu w art. 2 pkt 1 ustawy z 22.03.1991 r. – Prawo o publicznym obrocie papierami wartościowymi i funduszach po-

---

¹⁷ Dz.U. Nr 82, poz. 598 ze zm.

¹⁸ J. Korzonek, I. Rosenblüth, *Kodeks zobowiązań. Komentarz*, Kraków 1936, s. 1329.

¹⁹ Dz.U. Nr 93, poz. 834 ze zm.

²⁰ Dz.U. Nr 44, poz. 396 ze zm.

²¹ Dz.U. z 1930 r. Nr 23 poz. 209 ze zm.

²² Dz.U. z 1994 r. Nr 11, poz. 38 ze zm.

wierniczych²³. Przez pojęcie papieru wartościowego należało rozumieć dokument mający stwierdzać lub stwierdzający istnienie określonego prawa majątkowego, utrwalony w takim brzmieniu i w taki sposób, że może stanowić samodzielny przedmiot obrotu publicznego. Warto podkreślić, że ustawodawca zdecydował się na próbę ogólnego opisu papierów wartościowych, rezygnując z ich wyliczenia. Katalog papierów wartościowych był zatem otwarty.

Na pierwsze regulacje odnoszące się wprost do problematyki instrumentów pochodnych w polskim ustawodawstwie należało jednak czekać aż do wejścia w życie ustawy z 29.12.1993 r. o zmianie ustawy – Prawo o publicznym obrocie papierami wartościowymi i funduszach powierniczych oraz o zmianie niektórych innych ustaw²⁴. Ustawa ta znowelizowała między innymi art. 49 Prawa o publicznym obrocie papierami wartościowymi i funduszach powierniczych z 1991 r., wprowadzając do niego § 3 stanowiący o możliwości określania przez Przewodniczącego Komisji Papierów Wartościowych trybu i warunków wprowadzania do publicznego obrotu szczególnych praw z papierów wartościowych. Ustawodawca wprost wskazał, że chodziło w tym przypadku o opcje i transakcje terminowe. Pojęcia te nie zostały jednak w ustawie zdefiniowane. Co więcej, regulacja ta okazała się nieprecyzyjna i stanowiła o opcjach i transakcjach terminowych jako o prawach z papierów wartościowych, co zupełnie pomijało istotę pochodnych instrumentów finansowych – uzależnienie ich wyceny od określonego współczynnika bazowego. Zamiast tego prawodawca uznał je za prawa „z papierów wartościowych”, przez które należałoby raczej rozumieć uprawnienia wynikające z samego faktu posiadania papierów wartościowych, prawa inkorporowane w papierze wartościowym, jak chociażby prawo do dywidendy w przypadku akcji²⁵. Wynika z tego, że opcje i transakcje terminowe nie miały stanowić, zgodnie z literalnym brzmieniem przepisu, prawa do nabycia papierów wartościowych, a prawo z papierów

²³ Dz.U. z 1994 r. Nr 58, poz. 239 ze zm.

²⁴ Dz.U. z 1994 r. Nr 4, poz. 17 ze zm.

²⁵ R. Czerniawski [w:] *Prawo o publicznym obrocie papierami wartościowymi i funduszach powierniczych*, red. R. Czerniawski, M. Wierzbowski, Warszawa 1996, s. 49 i n.; L. Sobolewski [w:] *Prawo o publicznym obrocie papierami wartościowymi. Komentarz*, red. L. Sobolewski, Warszawa 1999, s. 145–155.

Monografia przedstawia zasady opodatkowania pochodnych instrumentów finansowych na gruncie pięciu rodzajów podatków: PIT, CIT, VAT, a także PCC oraz podatku od spadków i darowizn.

W książce czytelnik znajdzie odpowiedź na następujące pytania:

- jakie wydatki można uznać za związane z nabyciem pochodnych instrumentów finansowych i które z nich można zakwalifikować jako koszty uzyskania przychodu na gruncie ustawy o podatku dochodowym od osób fizycznych i ustawy o podatku dochodowym od osób prawnych?
- jaki wpływ na ustalenie zasad opodatkowania ma sposób wykonania pochodnego instrumentu finansowego na gruncie ustawy o podatku od czynności cywilnoprawnych i ustawy o podatku od spadków i darowizn?
- w jaki sposób prowadzenie działalności gospodarczej wpływa na ustalenie zasad opodatkowania pochodnych instrumentów finansowych?

Publikacja jest przeznaczona dla doradców podatkowych, adwokatów, radców prawnych i sędziów. Zainteresuje również przedstawiciele administracji skarbowej, ekonomistów, księgowych oraz przedsiębiorców.

„Poza walorami naukowymi (w szczególności usystematyzowanie terminologii i zasad opodatkowania instrumentów finansowych) Autor podjął próbę odpowiedzi na szereg wątpliwości praktycznych związanych z opodatkowaniem pochodnych instrumentów finansowych. Na uznanie zasługuje odniesienie się przez Autora do zagadnień problematycznych oraz nieunikanie kontrowersyjnych i trudnych przypadków i polemiki, np. w zakresie przeciwdziałania praktykom unikania opodatkowania, kosztów finansowania dłużnego czy transgranicznych struktur hybrydowych.”

Z recenzji dra hab. Marcina Jamrożego, prof. SGH

Mateusz Lewandowski – doktor nauk prawnych; radca prawny; autor publikacji z zakresu prawa finansowego.

9788383288079 W01P01

WOLTERS KLUWER POLECA

**PRZEGLĄD
PODATKOWY**

Kup e-book i czytaj
w aplikacji Smarteca

ISSN 1897-4392
ISBN 978-83-8328-807-9

9 788383 288079

ZAMÓWIENIA:

INFOLINIA: 801 04 45 45

ZAMOWIENIA@WOLTERSKLWUER.PL

WWW.PROFINFO.PL

CENA 179 ZŁ (W TYM 5% VAT)